

Michaela Vávrová: Vliv darwinismu na umění 19. století

Posudek oponenta bakalářské práce

Nespornými klady této práce jsou její aktuální téma, autorčina práce se zahraniční literaturou, i to, že je napsána přehledně, a přitom se zaujetím i čtivě.

Zájem o Darwina, o jeho víceré podněty i o darwinismus nepochybně působí různými aspekty na humanitní studia posledních desetiletí. Čtivost a vzletnost textu autorčiny obhajované práce však místy ubírá na přesnosti a síle argumentů. Počínaje názvem práce: nakolik lze vůbec mluvit o „darwinismu v 19. století“ před Darwinem a roky publikování jeho prací? A tím spíš o jeho reprezentativní odezvě ve sféře umění. Pro tuto sféru by totiž možná zasluhovalo víc pozornosti antropologické téma u Františka Kupky, k němuž existuje objemná recentní literatura. Právě u něj by bylo možné sledovat mj. image gorily, zatímco exkurz obhajované práce ke gorile ve filmu 20. století jde mimo deklarovaný časový rámeček práce. Rovněž zacházení s klíčovým pojmem práce, jímž je „evoluce“, jako by šlo o Darwinův vynález, není zcela legitimní. (Perspektivu práce by šlo dokonce obrátit a zabývat se tím, že přírodovědec vstřebal a revidoval idealistické teorie vývoje lidství, například Hegelovu, a že měl silné zázemí v antropologii i dalších oborech rozvíjených podstatně od dob osvícenství. O zasvěcenosti do myšlení o lidské společnosti a humanitních oborů svědčí také Darwinova polemika s tradiční i dobovou teologií na téma „důvodu“ krásna v přírodě.)

Cenné jsou v práci upozornění na tradici opičího žánru ze staršího umění. A podle mne i na podstatný fakt, že kontroverzní Darwinovy teze vyvolaly širokou diskusi, také prostřednictvím médií zábavy a karikatury, díky níž se asociace člověka s lidoopem dostala do širšího povědomí včetně uměleckého.

Jiné, legitimně „darwinovské“, téma představuje fenomén naturalismu v literatuře a umění. Tento fenomén autorka příliš nerozebírá, ačkoliv se na kontinentě ve francouzském prostředí rozvíjel s Darwinem takřikajíc současně, a v Německu jen s malým zpožděním. Místo toho pod vlivem své zdrojové literatury pracuje hlavně s impresionismem, totiž s Degasem a s pozdním Monetem. U Degasa však jde podle dosavadních umělecko-historických výkladů hlavně o fyziognomické studie motivované naturalismem a o podobu nižších vrstev velkoměstské populace v éře průmyslové revoluce. U pozdního Moneta nerozumím argumentaci a uvedení dvojice příkladů ze série obrazů katedrál. Argumentuje se tím, že Clemenceau při té příležitosti psal o „evoluci.“ Aby však tyto ukázky z Monetovy tvorby měly smysl vizuálního argumentu, musely by souviset s darwinismem očividně.

Obecně lze sotva pochybovat o tom, že umělci pozdního 19. století debatu k darwinismu reflektovali. Pro tezi obhajované práce je však zapotřebí prokazovat spojení mezi soukromou korespondencí na podobná témata a tím, co ve své tvorbě fakticky ztvárňovali.

Gabriel Max. U tohoto umělce je propojení mezi částí jeho pozdní tvorby věnované opičímu žánru a jeho (kvazi)vědeckým koníčkem, jímž se staly zejména právě opice, jistě pozoruhodné. Co se týká opic samotných, Max se s klíčovým Darwinovým důrazem na lidoopy míjel. Opice sice choval, studoval i maloval v duchu alegorického žánru malířství, využívajícího nápadně napodobivé schopnosti i schopností obličejové mimiky u opic. Jemu osobně i publiku umění však byly sympatičtější drobnější druhy opic, v zdobnění odpovídajícím tradici malířského žánru, lidské komunikaci s opicemi a s ní spjatou potenciální komikou.

Vcelku vzato, výše uvedené připomínky a poznámky na okraj práce jsou míněny jako podnět k její obhajobě. S ohledem na náročnost vykonaného zpracování tématu navrhuji hodnocení „velmi dobře“.

prof. PhDr. Roman Prahla, CSc.

V Praze dne 6. 2. 2021